

LIETUVOS PAJŪRIO ŽEMYNINĖS DALIES REKREACINĖS ARCHITEKTŪROS VERTINIMO PROBLEMATIKA

Jonas Abromas

Klaipėdos universitetas, Kraštovaizdžio architektūros ir aplinkos planavimo katedra

El. paštas jonasabromas@yahoo.com

Anotacija. Rekreacinės architektūros ištakos matomos jau antikinėse kultūrose, tačiau kaip atskira specifinė architektūrinės veiklos sritis sparčiau plėtrą ji įgavo praeito šimtmečio pirmoje pusėje, o Lietuvoje – prieš ketvirtą dešimtmečių. Rekreacinė architektūra – tai architektūrinės veiklos šaka, kurios objektas yra rekreacinių erdvių (teritorijų, pastatų, kompleksų) ir įrenginių formavimas. Rekreacinės architektūros tikslas – sukurti optimalią (patogią, gražią ir įgyvendinamą) aplinką visoms rekreacijos rūšims ir formoms. Kaip žinome, vienas iš pagrindinių šiandieną kylančių uždavinių Lietuvos architektams, urbanistams, kraštovaizdžio specialistams ir kitų sričių specialistams yra humaniškos architektūrinės aplinkos formavimas. Šiuo darbu, atliekant rekreacinės architektūros vertinimo problematikos analizę, siekiama išsiaiškinti esamus rekreacinės architektūros vertinimo kriterijus, jų tinkamumą vertinant rekreacinę architektūrą. Taip pat išanalizuoti šiandieną vyraujančias naujas rekreacinės architektūros statybos tendencijas ir visa tai apibendrinti išvadose.

Reikšminiai žodžiai: rekreacija, rekreacinė architektūra, Lietuvos pajūris, turizmas.

Įvadas

Rekreacinė architektūra – tai architektūrinės veiklos šaka, kurios objektas yra rekreacinių erdvių (teritorijų, pastatų, kompleksų) ir įrenginių formavimas. Rekreacinės architektūros tikslas – sukurti optimalią (patogią, gražią ir įgyvendinamą) aplinką visoms rekreacijos rūšims ir formoms. Siekiama to tikslo, ruošiant projektus, paremtus kompleksiniais moksliniais tyrimais ir rekomendacijomis.

Šiai veiklai neužtenka įprastinės darbo ir buities aplinkos. Jai reikia specialios erdvės ir įrenginių: teritorijos, akvatorijos, pastatų, patalpų. Visa tai galime įvardinti atitinkama rekreacine aplinka. Rekreacinė aplinka būna įvairaus erdvinio mastelio: dideli pajūrio ar ežerų rajonai, specializuoti rekreacijai, kurortai, rekreacijos įstaigų kompleksai ir daugelis pavienių pastatų, pliažų, miško parkų, baseinų. Rekreacinė aplinka galima tiek užmiestyje, tiek pačiame mieste (Atienė, Grecevičius 1997).

Rekreacinės architektūros ištakos matomos jau antikinėse kultūrose, tačiau kaip atskira specifinė architektūrinės veiklos sritis sparčiau plėtrą ji įgavo praeito šimtmečio pirmoje pusėje, o Lietuvoje – prieš ketvirtą dešimtmečių.

Šiuo darbu, atliekant rekreacinės architektūros vertinimo problematikos analizę, siekiama išsiaiškinti rek-

reacinės architektūros vertinimo kriterijus, jų pritaikymą.

Rekreacinės architektūros skirstymas

Galime išskirti penkias pagrindines rekreacinės architektūros statinių kryptis:

1. Nestacionarūs, arba laikino pobūdžio, statiniai ir įrenginiai iš gatavų pramonės gaminių, pvz., palapinės ir skydiniai nameliai.

2. Senų, dažniausiai etnografinę arba architektūrinę vertę turinčių statinių pritaikymas rekreacijos poreikiams, išlaikant ar net atstatant tradicines formas, konstrukcijas, medžiagas. Taip pat nauji pastatai, pastatyti kopijuojant daug senosios architektūros formų.

3. Nauji pastatai, suprojektuoti pagal bendriausias tradicines architektūros formas (stogai), matmenis, kartais – būdingas proporcijas. Medžiagos – tradicinės, iš dalies naujos, detalės daugiausia modernios.

4. Naujos modernios architektūros pastatai, suprojektuoti individualiai, taikantis prie vietovės gamtinių ir estetinių ypatumų, originalumo. Medžiagos ir konstrukcijos – šiuolaikinės, elementai – industriniai ir standartizuoti.

5. Pastatai pastatyti pagal tipinius projektus, taip pat pagal projektus, kurių architektūroje iš dalies dominuoja standartiniai, pasikartojantys tūriai, fasado ritmas, plano struktūra ir kt. Konstrukcijos ir medžiagos – šiuolaikinės, dažniausiai industrinės gamybos, daugelis ele-

mentų standartizuoti. Šių pastatų architektūra neteikia estetinio pasigėrėjimo (Stauskas 1976).

Rekreacinės architektūros vertinimo problematika

Vienas iš pagrindinių šiandieną kylančių uždavinių Lietuvos architektams, urbanistams, kraštotvarkininkams ir kitų sričių specialistams yra humaniškos architektūrinės aplinkos formavimas. Šį procesą stabdo architektūrinės teorijos atsilikimas nuo praktikos. Taip pat stokojama dalykiškos analizės, metodinės paramos. Ypač daug tokio pobūdžio problemų yra rekreacinės architektūros srityje.

Kaip žinome, tradicinės architektūros aksiologijos pamatas yra Vitruvijaus triada: firmitas, utilitas, venustas (patvarumas, nauda, grožis). Joje svarbiausią vietą užima grožis, apimantis visus estetinius reikalavimus, kurių pagrindas yra proporcingumas. Patvarumas atspindi statinio statikos, konstrukcijos ir statybinių medžiagų išmanymą, o naudingumas reiškia sklandų, ištisinį pastato funkcinių naudojamą. Šie trys vertinimo aspektai tiesiogiai veikia ir rekreacinės architektūros vertinimą (Štelbienė 2000).

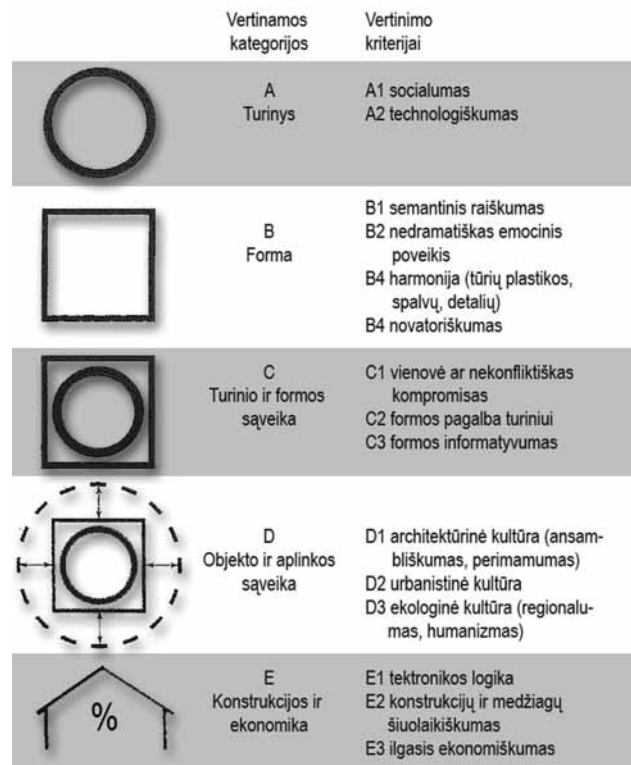
Analizuodamas rekreacinės architektūros vertinimo principus, pirmiausiai išanalizavau pirmuosius darbus apie rekreacinę architektūrą. Vienas pirmųjų darbų yra V. Stausko „Rekreacinė architektūra. Objektas, uždaviniai, diapazonas“ (1976 m.), kur gana išsamiai aprašytas laisvalaikio skirstymas, rekreacijos samprata, išskirtos penkios pagrindinės rekreacinių pastatų skirstymo kryptys, pateikti jų pavyzdžiai.

Kitas gana svarbus darbas atliekant rekreacinės architektūros vertinimą būtų P. Grecevičiaus, V. Stausko atliktas Lietuvos kurortų architektūros tyrimas (1985 m.), pagal kurį parengta ir rekreacinės aplinkos objekto vertinimo schema (1 pav.).

Vienas iš paskutinių darbų būtų menotyrininkės J. Tutlytės rengti straipsniai ir apginta daktaro disertacija apie rekreacinės architektūros raidą Lietuvos kurortuose. Ji taip pat išskyrė atskirus rekreacinės architektūros vertinimo kriterijus. Pagal juos pagrindiniai rekreacinio objekto vertinimo aspektai yra: aplinka, forma, funkcija, formos ir funkcijos santykis, objekto originalumas, novatoriškumas, regionalumas, techninė būklė, santykis su naudotojais.

Taip pat būtina paminėti Klaipėdos universiteto, rekreacinės architektūros ir kraštotvarkos (dabar kraštovaizdžio architektūros ir aplinkos planavimo katedros) išleistą metodinę medžiagą „Rekreacinės architektūros objekto analizės ir vertinimo metodika“, kur gana detalai apžvelgti architektūrinės aplinkos suvokimo ir vertinimo

aspektai, erdvės, kaip rekreacinės aplinkos, kokybinės charakteristikos.

1 pav. Rekreacinės aplinkos objekto vertinimo schema (Pridotkienė, Grecevičius 2006)

Fig. 1. Evaluating scheme of recreational environment object (Pridotkienė, Grecevičius, 2006)

Patikslinus šiuos kriterijus pagal šiandienines tendencijas, galima būtų tinkamai įvertinti Lietuvos pajūrio žemyninės dalies rekreacinę architektūrą.

Kaip žinoma, Lietuvos pajūrio žemyninėje dalyje didžiausi pokyčiai vyksta zonoje nuo Klaipėdos iki Latvijos pasienio. Šią atkarpą suskirsčiau į atskiras zonas: Klaipėdos rekreacinis arealas (pajūrio ruožas su I, II Melnragės, Girulių gyvenvietėmis), saugomų teritorijų rekreacinis arealas (Pajūrio regioninis parkas), didysis Palangos rekreacinis arealas, mažasis Palangos rekreacinis arealas (gyvenamosios teritorijos tarp Palangos ir Šventosios), Šventosios rekreacinis arealas, atskiri užmiesčio rekreaciniai objektai.

Analizuojant šios teritorijos gyvenviečių rekreacinę architektūrą, pirmiausia reikėtų kriterijus tobulinti dėl pastarojo laikotarpio vyraujančių neigiamų statybų tendencijų. Taip pat ir dėl visiškai naujo tipo rekreacinių pastatų statymo, naujų ir senų pastatų netinkamo tarpusavio derinimo, nepakankamo gamtinės aplinkos išnaudojimo, taip pat netinkamo rekreacinio krašto-

vaizdžio projektavimo, dėl to ir kraštovaizdžio natūralumas yra prarandamas.

Analizuojamos teritorijos stambesnius užmiesčio rekreacinius objektus galima išskirti šiuos:

- „HBH Juozo alus“. Įsikūręs Kretingos rajone, Žibininkų kaime, šalia kelio Darbėnai–Palanga.
- „Vienkiemis“. Įsikūręs Kretingos rajone, Kurmaičių kaime, šalia kelio Kretinga–Skuodas.
- „Virkiškė dvaras“. Įsikūręs Kretingos rajone, Vydmantų gyvenvietėje, greta kelio Kretinga–Palanga.
- „Žvejo sodyba“. Yra Klaipėdos rajone, Karklės gyvenvietėje, šalia kelio Melnragė–Palanga.
- Japoniško stiliaus parkas su rekreacinių paslaugų objektais. Parkas statomas Kretingos rajone, Mažučių kaime.

Vienas iš svarbiausių užmiesčio rekreacinių kompleksų pranašumas – teikiamų rekreacinių paslaugų įvairovė, išskirtinė gamtinė aplinka, teritorijos dydis. Taip pat būtina paminėti, kad šie kompleksai savotiškai paskirsto rekreacinių objektų koncentraciją. Dėl to, kad yra tokių kompleksų, rekreacinių paslaugų gaunama ne tik pačiose pajūrio gyvenvietėse (Palanga, Šventoji), bet ir atokiau, taip pat išplečiama paslaugų įvairovė. 2 pav. pateikti rekreacinės architektūros kontrastai Šventojoje.

2 pav. Rekreacinės architektūros kontrastai Šventojoje (nuotr. aut. J. Abromas, 2008 m.)

Fig. 2. Contrasts of recreational architecture in Šventoji (autor's photo, 2008)

Pagal išanalizuotus užmiesčio rekreacinius objektus galima išskirti šias pagrindines apibendrintas stiliaus kryptis: retrospektyvios stiliškos; originalios, savitos architektūros. Pirmoji kryptis – retrospektyvioji stiliška kaip oficialios Lietuvos pajūrio liaudiškos architektūros atspindys. Antroji – savitų, individualių architektūrinių sprendimų ieškota dažniausiai pavieniuose atskiruose rekreacinės paskirties objektuose.

Būtent ši grupė savitų darbų sudaro vertingą tų įstaigų rekreacinės architektūros palikimo dalį.

Rekreacinių objektų santykio su aplinka analizė atskleidė įvairius, skirtingus pastatų tarpusavio ryšius, santykius su architektūrine urbanistine aplinkos ir gamtinėmis vertybėmis. Daugiausiai nuostolių architektūra patyrė dėl menkai panaudoto gamtinių vietos išteklių potencialo, struktūra ne visuomet išplaukia iš gamtinių vietos sąlygų. Statinių išdėstymas dažnai mechaniskas, ignoruojami vandens telkiniai, želdiniai, dinamiškas reljefas. Tai ne tik sumenkina įstaigų rekreacinį potencialą, bet kartu ir nuskurdina aplinką, nes vandens telkiniai, želdiniai, dinamiškas reljefas izoliuojami nuo vaizdingų teritorijų. Pabrėžtina, kad dažnai tokį gamtinį resursų nedalyvavimą architektūros kompozicijoje lemia planavimo strategijos nebuvimas.

Vienas nepalankiausių bruožų pastatų santykio su žaliomis, užstatytais teritorijomis požiūriu yra stambūs, masyvūs pastatų tūriai. Masyvios architektūros pavyzdžiai tiesmukai įsirežė į vietos kraštovaizdį ir užgožė gamtinius elementus bei pažeidė vietos mastelį. Per dideli įmantrių modernių formų statiniai gamtinėje aplinkoje sudaro „netaktišką“ konkurenciją tarp aplinkos pastatų. Teigiamai iš visų penkių objektų vertinčiau tik kuriamą japoniško stiliaus parką su rekreaciniais objektais (3 pav.).

3 pav. Tinkamos rekreacinės aplinkos formavimas (nuotr. aut. J. Abromas, 2008 m.)

Fig. 3. Proper formation of recreational environment (autor's photo, 2008)

Išvados

1. Nustatyta, kad šiuo metu nepakankamai dėmesio skiriama rekreacinių objektų kraštovaizdžio architektūriniam projektavimui.

2. Pajūrio rekreacinei architektūrai būdinga keletas ryškiausių kompozicinių principų: architektūros ir gamtos harmoniškumas, lankstus tipiškumas, ansambliškumas, saikingumas bei logiškumas.

3. Išanalizavus galima teigti, kad būtinas bendros pajūrio rekreacinės architektūros struktūros, vientisumo išsaugojimas.

4. Pajūrio rekreacinės architektūros pagrindą sudaro rekreacinė aplinka, kurios savitumą lemia gamtiniai ištekliai ir vertybės.

Literatūra

- Atienė, V.; Grecevičius, P. 1997. Rekreacinės aplinkos architektūros formavimo tendencijos ir problemos Lietuvos pajūrio regione, *Urbanistika ir architektūra* 2: 60–66.
- Bučas, J. 1999. *Kraštovarkos pagrindai*. Kaunas: KTU.
- Grecevičius, P. 2007. Kultūrinių ir meninių vertybių įtaka miesto rekreacinės aplinkos kokybei, *Urbanistika ir architektūra* 1: 19–28.
- Pridotkienė, L.; Grecevičius, P. 2006. *Rekreacinė aplinka*. Klaipėda.
- Stauskas, V. 1976. *Rekreacinė architektūra (objektas, uždaviniai, diapazonas)*. Lietuvos TSR architektūros klausimai. Vilnius.
- Štelbienė, A. 2000. Apie tradicinės ir šiuolaikinės architektūros verčių lygmenis, *Urbanistika ir architektūra* 3: 97–105.
- Tutlytė, J. 2002. *Rekreacinė architektūra Lietuvos kurortuose (1940–1990)*: daktaro disertacijos santrauka. Kaunas: VDU.
- Tutlytė, J. 2000. Rekreacinės architektūros vertinimo kriterijai, *Urbanistika ir architektūra* 4: 176–181.

SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF LITHUANIAN SEACOAST RECREATIONAL OBJECTS

J. Abromas

Summary

Recreational architecture is a branch of architectural activity whose main object is formation of recreational spaces (territories, buildings, complexes) and equipment. The goal of recreational architecture is to create optimal (comfortable, lovely and realizable) environment for all recreation types and forms. This goal is realized by projects which are based on scientific research and recommendations. This activity needs more than casual work and living environment. It needs special space and equipment: territory, water area, buildings, and rooms. Everything can be called recreational environment. Recreational environment can be of various dimensional scales: enormous seaside or lake areas intended for recreation, resorts, recreational institution complexes and many single buildings, beaches, forest parks, pools. Recreational environment is possible not only out of town but in town as well. Beginning of recreational architecture is observed in antique cultures, but as a separate specific architectural activity branch it rapidly began to spread in last century first half and in Lithuania – in the last four decades. In this work, analysis of evaluating recreational architecture is made seeking to reveal recreational architecture evaluating criteria and their use.

Keywords: recreation, recreational architecture, Lithuanian seacoast, tourism.